

Husserlov pojem racionalnosti

ANDRINA TONKLI

(Racionalnost kot telos evropske kulture, ki ima svoje izvore v grški filozofiji.)

ZGODOVINA

Zgodovina dobi svoje mesto šele pri poznem Husserlu. (Seveda nimamo v mislih raznih študij in reminiscenc na pretekle filozofe in filozofeme, ki se pojavljajo tudi v Husserlovih zgodnjih delih, ampak koncepcijo zgodovine, kot jo je razvil znotraj lastnih filozofskih principov.)

Husserl sicer že v "Logičnih raziskavah" (II/2) razlikuje statično orientirane analize aktov (orientirane zgolj na enotnost predmetnosti) in genetske intencionalne analize, ki vključujejo dinamiko časa (zgodovinske analize bi bilo mogoče razumeti kot konsekventno nadaljevanje intencionalnih analiz v genetski postavki), vendar pa je šele v "Krizi..." razvita konstitucija časa kot samočasenje transcendentnega jaza. Skozi akte spominjanja pripada tudi pretekli jaz sedanjosti - kot pretekla sedanjost, medtem ko je dejanski originalni jaz aktualna prezenca. Aktualni jaz vrši neko delovanje, v katerem se konstituira modalna sprememba njega samega kot bivajočega (v modusu preteklega) - aktualni jaz (ta stalno tekoča sedanjost) se konstituira skozi časenje samega sebe.

Drugi pogoj za pritegnitev zgodovine v Husserlovo filozofijo je tematizacija intersubjektivitete.. Postavljena je v neposredno zvezo s konstitucijo časa: prav tako, kot konstituira aktualni jaz (tj. jaz primordialne sfere) v sebi pretekli jaz, konstituira tudi (in celo v analogiji s tem) svoj drugi jaz in transcendentno intersubjektiviteto sploh. Zgodovina namreč ni stvar monadološkega ega, ampak transcendentalne intersubjektivne skupnosti - transcendentnega "mi". Zgodovina je živo gibanje skupnega in medsebojnega smiselnega izgrajevanja in smiselnega sedimentiranja. Sedimentiranje predpostavlja horizontonost zavesti, ki zadržuje preteklo tudi takrat, ko ni več direktno, aktualno doživljano, intendirano, menjeno, skratka: tematizirano, ampak ostaja kot ozadje sotematizirano.

Smiselno izgradnjo in sedimentiranje pa je možno tematizirati le v okviru fenomenološke redukcije, kajti svetna zgodovina je, prav tako kot vsa svetna bit, smiselna le kot konstitucija delujoče transcendentne (inter)subjektivitete, in ne sama posebi.

Husserlova zgodovina je torej - "transcendentna zgodovina". (Ne zgodovina realnega in objektivnega, ampak transcendentna idejna zgodovina.)

Kakšno vlogo igra zgodovina v Husserlovi filozofiji? Ali pomeni zgodovinsko raziskovanje eno izmed poti k transcendentalni fenomenologiji (tako kot psihologija,...)?

Ukvarjanje filozofije z zgodovino filozofije, tj. s svojo lastno zgodovino, nam odkrije skupno dediščino in izvorni smisel nastanka filozofije, njen izvorni telos, s katerim je bila evropska filozofija poslana na svojo pot. S tem postane jasna tudi nujnost zgodovine za transcendentalno fenomenološko filozofijo. Zgodovina ni zgolj intencionalni raziskovalni objekt med ostalimi, ampak spada k sami raziskovalni metodi fenomenologije. Nujna je namreč za samorazumevne filozofije v celoti, za razumevanje lastnih filozofskih predpostavk: "Biti lastni mislec, avtonomni filozof z voljo po osvoboditvi od vseh predsodkov, ki izvira iz uvida, da so vse samoumevnosti predsodki, da izvirajo vse nejasnosti predsodkov iz tradicionalnega sedimentiranja ..." (Križa, str. 15).

S tem se že nakazuje tudi notranji telos zgodovine. Zgodovina, kot jo razume Husserl, ni neka mundana teleologija, ni stremljenje filozofije skozi tisočletja k transcendentalni fenomenologiji kot svoji zadnji obliki, kjer se njena pot konča. "Volja", ki deluje skozi vso filozofijo, je človeški um, ki hoče določiti samega sebe, ki hoče samega sebe "uloviti" na svojih lastnih predpostavkah - um, kot prvič nastopi v grški Antiki.

Husserlova filozofija ne pomeni konec filozofije, ampak "zadnji obrat" v tem, da se metodično prebije do konstituirajoče transcendentalne subjektivitete - do tistega zadnjega, kar fungira, s tem pa se šele odpira neskončno delo vedno novega pojasnjevanja samoumevnosti, nenehnih korektur že dosežene stopnje spoznanja, modifikacij, ponovnih razdelav,...

PRVA FILOZOFIJA

Husserlove zgodovinske raziskave grške filozofije (ki nas tu zanimajo) so nam dostopne v prvem delu "Prve filozofije" (predavanja iz leta 1923/24) pod naslovom "Kritična idejna zgodovina".

Naziv "prva filozofija" je, kot ime za posebno filozofsko disciplino, uvedel Aristotel. V poaristotelovski filozofiji ga je izpodrinil izraz "metafizika". Husserl ponovno prevzema Aristotelov izraz prav zato, ker ni bil v rabi in ni obremenjen s sedimenti filozofske zgodovinske tradicije, kajti to, kar označuje Husserl s tem izrazom, ravno ni "metafizika" in tudi nima veliko skupnega z Aristotelovo "prvo filozofijo."

To, da je npr. Descartes svoje "Méditatione de prima philosophia" dopustil prevesti kot "Médétations métaphysiques", je za Husserla znamenje, da se je Descartes usmeril na pot dogmatične metafizike.

Kakšen smisel ima torej formalna oznaka "prva filozofija" pri Husserlu?

a) Očitno je, pravi Husserl, da mora biti to filozofija, ki je med vsemi filozofijami (filozofskimi disciplinami) prva, in sicer ne po kakšni svobodni kombinatoriki in poljubni razporeditvi, ampak zato, ker je "na sebi" prva, tj. iz svojih notranjih bistvenih temeljev. Torej je "prva po vrednosti in dostojanstvu: kot ta, ki nosi v sebi najsvetejše vse filozofije" (PF str. 4).

b) Lahko pa ima to nek drug pomen, ki se izkaže skozi analogijo z znanostjo. Znanstveno delovanje je vselej neko smotno delovanje, delovanje z nekim ciljem.

Enotnost smotra se ustvarja v enotnosti, ki pripada vsemu znanstvenemu delovanju. Znanstvene resnice niso nepovezane, kot ni delovanje znanstvenikov neko nenačrtno delovanje in iskanje, ampak je vsako posamično delovanje podrejeno delovanju višje smotne ideje, v zadnji konsekvenci - najvišji smotni ideji zanosti same. Kot so znanstvenemu delu predpisana (poklicna) pravila, tako privzemajo tudi posamične resnice neko sistematsko, oz. teleološko obliko. Posamične resnice vstopajo v strogem redu v zveze resnic nižjih in višjih smotnih form; povezujejo se v sklepe, dokaze, teorije in nazadnje v celotno znanost, ki je idealna enotnost teorij in po vedno višjem in širšem oblikovanju stremeča znanost.

Vse to mora veljati tudi za filozofijo, če hoče misliti kot znanost. Imeti mora torej nek teoretski začetek za vsa svoja iskanja in za vse dobljene resnice. "Ime 'prva filozofija' bo torej označevalo znanstveno disciplino začetka; ... najvišja smotna ideja filozofije terja za problematiko začetka ... neko posebno, v sebi sklenjeno disciplino... Iz notranje nujnosti mora ta disciplina predhoditi vsem drugim filozofskim disciplinam, jih metodološko in teoretsko fundirati" (PF, str. 5).

Začetek prve filozofije je torej začetek filozofije sploh. Ta mora biti strogo znanstven, saj brez strogega znanstvenega začetka ni tudi strogega znanstvenega nadaljevanja. Šele s strogo prvo filozofijo se lahko pojavi tudi stroga filozofija sploh - *philosophia perennis*.

Husserlova prva filozofija je "transcendentalna spoznavna teorija", le-ta predhodi vsaki metafiziki kot pogoj njene možnosti. Metafizika brez tako koncipirane prve filozofije je dogmatična - neznanstvena, ker pušča v nemar pogoje svojih izjav, oz. jih predpostavlja kot samoumevne.

Prva filozofija pomeni tako Husserlu bistvo filozofije sploh, saj je bil smoter filozofije, od njenih prvih začetkov, doseči absolutno utemeljeno vedenje, tj. raziskati in razjasniti zadnje temelje vedenja.

Ker pomeni raziskovanje zadnjih temeljev filozofskega vedenja (v okvirih husserljanskega filozofiranja) slej ko prej vrnitev na subjektivne vire, predstavlja preboj nove transcendentalne fenomenološke filozofije hkrati izvršitev najradikalnejšega preboja resnične in prave prve filozofije. Prava prva filozofija kot radikalna samozavest, v absolutni metodološki nujnosti oblikujoča se filozofija, se *aproksimativno* uresniči v transcendentalni fenomenologiji, kar pomeni, da se filozofski razvoj ne zaključuje, ampak nasprotno - odpirajo se nove neslutene dimenzije možnega raziskovanja.

Ideja prve filozofije se je postopoma razvijala v smeri uresničevanja ideje univerzalne znanosti, ki povezuje vse umsko življenje; je torej univerzalna teorija spoznavajočega, vrednotečega in praktičnega uma. Poklicana je za to, da bi reformirala vsa znanstvena prizadevanja (skozi premagovanje znanstvene spartikulariziranosti) in rešila filozofijo iz dogmatizma, ki mu je le-ta zapadla. Njena naloga je premagati krizo evropske kulture sploh (ki se je izoblikovala pod avtoriteto evropske znanosti, oz. filozofije in zdaj z njo vred podlega razkroju) z vzpostavitvijo skupnega duhovnega prostora.

Da bi odkrili možnosti spremembe tega kriznega stanja in našli osvobajajoči cilj in metodo duhovnega življenja, moramo prodreti k razumevanju notranjih izvorov in vzvodov, ki motivirajo to stanje. Tako razumevanje se razsveti najprej iz zgodovine; interpretiranje zgodovine, ki izhaja iz sedanjosti, namreč tej sedanjosti ponovno vrača luč razumevanja. Zato se je potrebno vrniti v čas primitivnih začetkov filozofije.

V skladu s to zastavitvijo predava Husserl "Kritično idejno zgodovino", ki nam razkrije idejo bistva filozofije, kot je bila prvič zasnovana znotraj Sokratove, oz. Platonove filozofije, nakar zasleduje njeno konkretno zapopadenje v filozofskih sistemih do Leibniza in Kanta, da bi prišel v drugem delu skozi "Teorijo fenomenološke redukcije" k transcendentalni fenomenologiji, ki pomeni tisti obrat v zgodovini filozofije, znotraj katerega ta ideja šele lahko doseže svojo izpolnitev.

POJEM RACIONALNOSTI

Čemu Grčiji filozofija? Kaj je njen temeljni smisel, oz. "telos", ki ga je nasledila vsa evropska filozofija in evropska kultura sploh?

Ne gre zanemariti dejstva, da se za Husserla filozofija v pravem smislu ne začne s Predsokratiki; ti predstavljajo zgolj "naivno - na zunanji svet naravnano mišljenje" (PF, str. 8), ki se razlomi v sofistični skepsi. Skepsa se tu prvič javi kot "negativna" pobuda prave filozofije.

Domet skepse je reduciranje resničnega na sebi na subjektivno-relativno mnenje, oz. bivajočega na sebi na subjektivno-relativno bivajoče, ki ne more biti ne predmet ne temelj nobene na sebi resnične sodbe, teorije, filozofije sploh.

Sofistična skepsa je radikalna, saj zadeva pogoje možnega vedenja. Filozofska reformacija mora biti zato v pozitivnem smislu prav tako radikalna, kot je skepsa v negativnem, tj. upravičiti mora same pogoje vedenja. V tem novem začetku vidi Husserl začetek prave filozofije sploh. Sokratov nastop proti Sofistom označuje Husserl kot reformacijo na področju prakse, etične prakse.

Sokrat je prvi znal izrabit skepsu kot izhodišče "pozitivne" filozofije, pri čemer mu je uspelo dokazati, da je radikalna skepsa nemogoča: če ničesar ne vem, potem je gotovo, da vem vsaj to, da nič ne vem.

Spoznanje je osnova delovanja; Sokrat tolmači vse praktično življenje iz čistega uma. Veljavnost uma pa je v njegovi "metodičnosti"; metoda je objektiviteta uma, zaradi nje imajo objektivno veljavnost tudi resnice, do katerih nas pripelje: "On (Sokrat) je prvi spoznal nujnost univerzalne metode uma, ... spoznal je temeljni smisel kot metodo pojasnjujočega samorazumevanja, ki se izpolnjuje v apodiktični evidenci kot prazvoru vseh absolutnih veljavnosti. Prvi je uzrl na sebi obstoječa čista in generalna bistva kot absolutne samodanosti v čisti intuiciji bistev (Wesensintuition)" (PF, str. 11).

S tem odkritjem je Sokrat uspel postaviti principielno normo dejavnega življenja, tj. utemeljiti dejavno življenje na generalni ideji uma, postavljeni skozi čisto intuicijo bistev. Pogoj objektivnosti resnic je objektivnost uma in njegove metode, ki je dobljena v samospoznanju. (ali: spoznanje resnic je utemeljeno v spoznanju uma in njegove metode - v samospoznanju.)

Tako lahko rečemo, da je pri Sokratu v kali, tj. kot ideja prisotno temeljno, umskokritično mišljenje: um se postavlja v nenehni kritiki samega sebe in svojih ciljev - v neutrudnem samorazumevanju, ki se vrši kot spoznavni proces ("Spoznav samega sebe" leži v osnovi vsakega spoznanja), kot metodični povratak k izvorom vsega pravičnega.

Sokratov osnutek znanstvenega razmišljanja razvije naprej Platon. Platon je oče znanosti, točneje, znastvenosti znanosti. S Platonom je prvič stopila v zavest ideja pravega spoznanja, prave teorije in znanosti ter vse to povezujoče filozofije. Z njim

nastopi nova ideja filozofije, ki določa ves nadaljni razvoj. Filozofija ni več dojeta kot zgolj znanost, naivna tvorba spoznavnih interesov, tudi ne kot zgolj univerzalna znanost (naravnana na univerzum bivajočega kot predsokratska filozofija), ampak prav kot **ABSOLUTNO UTEMELJENA** znanost, ki na vsakem koraku stremi k absolutni veljavnosti svojih izrek, ki temelji na absolutni, dokončni upravičenosti.

Metoda Platonove dialektike odpira novo epoko. Filozofija v višjem in pravem smislu je možna le na podlagi principielne predhodne raziskave pogojev svojih lastnih možnosti. Tu je torej zasnovana ideja nujne utemeljitve in členjenja filozofije v "prvo" in "drugo" filozofijo. Prva filozofija je absolutno utemeljujoča univerzalna metodologija, oz. znanost o totaliteti čistih (apriornih) principov vsega možnega spoznanja. Druga filozofija ima svoje temelje utemeljene v prvi filozofiji; iz njene racionalne metode, tj. uvidov apodiktične nujnosti, črpa racionalnost, iz enostnosti najvišjih apriornih principov pa črpa enotnost racionalnega sistema. "Filozofija je torej po svojem izvornem smislu 'racionalizem'" (PF, Beilage VI.).

Teoretično raziskovanje pa zadrži tudi pri Platonu globji praktični pomen: razvoj k pravi znanosti se postavlja kot razvoj k pravemu človeštvu.

Naznačuje se ideja nove kulture - kulture, v kateri znanost ni le eden izmed poklicev, ampak dobi funkcijo "hegemon" vsega življenja in kulture sploh, ki postane prvenstveno racionalna kultura, prav tako kot v duši prevlada *VOUS* nad ostalimi funkcijami. Tako se vzpostavi za vso evropsko kulturo karakteristična tendenca univerzalnega racionaliziranja skozi znanost, ki najprej samo sebe racionalno oblikuje. Telos evropske kulture, evropskega življenja sploh, je racionalizem.

Ali se je filozofija v teku tisočletij uspela vsaj približati svojemu (na samem začetku postavljenemu) prasmotru - znanstvenosti kot absolutni utemeljenosti, in postati v tem smislu resnični racionalizem? Ali je evropska kultura dejansko postala racionalna kultura?

Že iz tega, kar smo povedali v uvodu, je lahko razbrati, da bo odgovor negativen. Ideja znanstvenosti, racionalnosti filozofije ni bila udejanjena, ostala je ideja, zahteva, stalno izmikajoči se cilj, vendar pa je vseskozi fungirala kot telos filozofije, znanosti in življenja sploh. Torej je upravičeno smatrati, da je to hotenje dejansko imanentno bistvo vse filozofije.

Potem, ko je Husserlu uspelo razkriti idejo filozofije v njenem zgodovinskem izvoru (PF, 1. poglavje), zasleduje poskuse njene uresničitve v treh tematskih sklopih:

- 1) Utemeljitev logike in njene meje (PF, 2. pogl.).
- 2) Zasnutek spoznavne teorije in teorije o spoznavajoči subjektiviteti (predvsem v Platonovi dialektiki) (PF, 3. pogl.).
- 3) Zgodovinski začetek posebne znanosti o subjektiviteti ob koncu grške Antike, ki pa ji proti pričakovanju ne uspe premagati skepticizma (PF, 4. pogl.).

Ad 1) Tradicionalna (aristoteljansko-stoična) logika kot logika konsekvenc in neprotislovnosti

Formalna logika se razvija kot temeljni del racionalnega znanstvenega nauka, ki utemelji formalne splošnosti kot univerzalno veljavne. Te formalne splošnosti postanejo predmetno področje logike.

Husserl vidi manko te logike v tem, da ni bila nikoli logika resnice, ampak vedno zgolj logika (pravzaprav "tehnika") izpeljevanja konsekvenc in izključevanja

protislovnih nekonsekvenc. Eno je namreč (trdi Husserl) nazornost sodbe, kjer se skozi vrnitev na "stvari same" izkaže, ali je ta sodba resnična ali ne; nekaj povsem drugega pa je narediti sodbo zgolj "analitično razločno", kar pomeni zgolj pokazati, kaj je v njej vključeno in torej lahko sledi iz nje kot konsekvence, in kaj je izključeno kot protislovje ali nekonsekvence.

V "analitiki" gre zgolj za pomen sodbe, za to, kar je v sodbi zapopadeno kot vsebina; analiza je v bistvu vselej tавтоloška - obstaja v ponavljanju identifikacij in je ne zanima ali se sodba nanaša na sojeno, tj. na stvarno sfero skozi zor, ali ne. Z drugimi besedami: ne zanima je predmetni smisel sodbe, tj. njena stvarna možnost ali resnica.

Celotna tradicionalna silogistika s svojo apriorno vsebino govori le o pogojih vzdrževanja neprotislovnosti. Pojem resnice, pojem možnosti, nemožnosti, nujnosti je izven njenega dosega. Vprašanje: kako lahko pride sodba k stvarem, kako lahko odločamo o resničnosti ali napačnosti - torej nujno vprašanje za vsako teorijo, ki ima za cilj spoznanje, ostaja zunaj njene kompetence.

Tradicionalna logika seveda ni hotela biti le logika analitičnih konsekvenc pod maksimo neprotislovnosti, ampak je govorila tudi o resničnosti sodb in po drugi strani o resnici biti (kot formalna ontologija), vendar pa ni bila sposobna teoretsko zadostljivo tematizirati korelacije med predikativno določeno sodbo in predmetnim substratom sodbe. Tako se je tradicionalna filozofija gibala po dveh tirih: po tiru formalne, simbolne logike, ki obdeluje sodbe, in po tiru formalne ontologije, ki obravnava predmetne substrate.

Sam ta korelativni par ni nikoli postal tema - niti ni bil nikoli uzrt kot korelativni par. To bi namreč pomenilo uvideti, da se v doživljaju kot zrenju predmetnost sama daje izkušajočemu subjektu in se potem določa v sodbah, kar pa predpostavlja bistveno novo subjekt-objekt relacijo - korelacijo, v kateri subjekt in objekt spoznanja nista (več ali manj nepremostljivo) ločena, ampak nujno sopripadna kot korelativna pola istega spoznavnega procesa.

Spoznavno-teoretska problematika v tem smislu je pri Aristotelu (očetu silogistike) povsem izpuščena.

Ad 2) Prvo razmišljanje o spoznavanju in spoznavajoči subjektiviteti: vprašanje eidosa.

Od Aristotela, ki je dal grški filozofski problematiki zaključno in (kot se izkaže skozi Husserlovo interpretacijo) tudi dogmatsko podobo, se vračamo zopet nazaj - k izvorom.

Sofistična skepsa sili v spoznavne refleksije, odpira pogled na subjektivne moduse danosti izkustva in sodb. Skratka, filozofiji, ki hoče ponuditi pozitivne rešitve, zastavlja nalogo, da teoretsko obdela to sfero subjektivnih spoznavnih modusov in spoznavajočo subjektiviteto sploh.

Prvo globoko razumevanje subjektivnega je pripeljalo k odkritju *idejnega* spoznanja kot spoznanja apodiktične resnice. Gre za platonsko dialektiko, v kateri deluje subjektivna metoda spoznanja kot metoda zrenja idej ali ideacija. To ne pomeni čutnega zrenja, ampak čisto umsko zrenje bistev, tj. splošnega.

Prva znanost, ki osnuje svoje pojme na čistem idejnem zrenju, je geometrija (in to v popolnosti šele pri Evklidu, kajti za Platona se nahaja matematika vmes med čutnim in čistim zrenjem).

Idejno spoznanje pomeni, da sodba ni zgolj slepo mnenje, ampak temelji na uvidu. V uvidu se daje sam predmet, na katerega je naravnan spoznavni interes, v popolni adekvaciji. To pomeni, da ima logika kot znanost o objektiviteti nujen korelat v logiki spoznanja, oz. v racionalni znanosti o spoznavajoči subjektiviteti.

N. Hartmann ugotavlja (Kl. Schr., Bd. II., str. 65), da se Platonov nauk o idejah interpretira na dva načina: realistično (ideje so kozmični principi, postavljeni kot na sebi bivajoče "praslike"; kot transcendenca) in idealistično (ideje so principi zavesti, iz katere se gradi spoznanje - imanenca idej v duši). Različna mesta v Platonovih dialogih naj bi potrjevala tako prvo kot drugo razlago.

Proučevanje zgodovine za Husserla ni samo sebi namen, ampak "naj bi obudilo prasilo motivacij, ki bi sprožila naše interese in našo voljo" (PF, str. 7). Eventuelna transcendenca idej pri Platonu je zanj slepa pot, zabloda (enako kot npr. Descartesov "transcendentalni realizem"), zanimajo pa ga ideje kot notranji zor, kot "ideirende Intuition". To je očitno tista prasila, ki je motivirala njegove lastne filozofske interese.

Ideacija ali tudi bistvogledje (Wesensschau) nastopa pri Husserlu prvič že v Logičnih raziskavah.

Eidetska redukcija ali "platonška redukcija" (kot jo imenuje npr. Beaufret) je redukcija stvari na njihova bistva (na to, kar jih predočuje, po čemer se same dajejo).

Eidos ni tisto prvo, kar nam pade v oči - ni predmet čutnega zaznavanja, ampak tisto, kar uzremo tedaj, ko prepoznamo neko stvar kot stvar, kot njeno generalno bistvo.

Platonov nauk o idejah se v tem spoznavnem smislu navezuje na problem "anámnēsis" (ki ga torej ne gre zavračati kot mit, ampak ga je potrebno racionalno razgraditi).

Principov stvari ni mogoče najti med stvarmi, ampak v globljem razumevanju le-teh - v redukciji površine ali v "spominjanju". Smisel tega je, da nam odkrije, kar smo že vedeli, vendar smo pozabili, ker je na površini prekrito z množtvom čutnih vtisov. Spominjanje pomeni potopitev v lastno (spoznavajočo) "psyché", v njeno globino so namreč položeni principi vsch stvari.

Tako pri Platonu; pri Aristotelu se nauk o subjektiviteti razvije kot objektivna, izkustvena znanost o psihi, kot ena izmed znanstvenih disciplin ob logiki in etiki.

Tudi N. Hartmann je glede Aristotela istega mnenja kot Husserl: "Pri njem (sc. Aristotelu) umanjka celotna spoznavno teoretska stran problema eidosa, ki je bila za Platona centralno vprašanje apriorizma. ... Umanjka problem gledanja-zrenja (Schau) višjega reda, ki je pri Platonu obvladovalo celotno območje idej" (Kl. Schr. Bd. II. str. 144).

Za Hartmanna je sploh vprašljivo, če lahko kombiniramo razmišljanje v "Nauku o duši" z razmišljanji v "Metafiziki"; v "prvi filozofiji" je namreč mesto le za božanski vou's.

"Kot spoznavno teoretski manjka tudi etični problemski motiv. Nikomahova etika ne izhaja od ideje dobrega, ampak od anthrópinon agathón..." (prav tam str. 145).

Za Husserla subjektiviteta ne prenese take delitve. Obstaja lahko le "ena znanost o subjektiviteti" (PF, str. 48). "Znanost naj bi bila univerzalna znanost o subjektivnem sploh, kjer pride vse objektivno k zavesti" (PF, str. 49). Ta znanost je univerzalna, ker proučuje "vse objektivno kot objektivno zavesti in kot to, ki se daje v subjektivnem modusu; zavestni subjekt in zavest sama se ne proučuje ločeno od zavestne predmetnosti, ampak nasprotno, zavest nosi zavestno v sebi in tako kot ga nosi je ono

tema raziskovanja. To ne velja le za predmete spoznanja v omejenem smislu zavesti, ampak tudi za vrednoteče in praktično življenje zavesti vsake vrste" (prav tam, str. 50).

"Čeprav se je Platon tako zelo trudil utemeljiti logiko v tem radikalnem duhu nujnega začetka in metode, ni prodril in že Aristotel je zapadel v naravno samoumevnost vnaprej danega sveta in prav s tem izpustil vsako radikalno utemeljitev spoznanja. Tako pride do tega, da je antična znanost, pri vsej svoji pretenziji po absolutni utemeljitvi ... to, kar mi imenujemo dogmatska znanost..." (prav tam, str. 56). Dogmatska, ker obstoj sveta vedno že predpostavlja kot samoumeven, kot nekaj, česar ni potrebno izpraševati. Ne zastavi si ključnega vprašanja: od kod se ta teza o obstoju sveta postavlja, ampak je zgubljena v naivni veri v obstoj objektivitete in je tako rekoč - potopljena v njej. Dokler si tega vprašanja ne zastavlja, dokler ne razišče spoznavajoče subjektivitete kot nujnega korelata, ne bo nobena, še tako racionalna znanost, v *pravem* smislu racionalna.

Ideja prave racionalne znanosti je bila postavljena kot odgovor skepticizmu. Dejstvo, da je skepticizem ostal neporažen, pa kaže, da ta ideja ni bila dejansko uresničena.

Ad 3) Temeljni problem "nesmrtnosti" skepticizma v zgodovini filozofije.

Tu si bomo (sledeč Husserlu) ogledali globji smisel sofističnih argumentacij. Sofistična skepsa je, kot smo že omenjali, odprla novo spoznavno področje. Bistvo vsega skepticizma je subjektivizem.

Husserl povzema (9. predavanje) temeljne misli Sofistov kot sta jih razvila Protagora in Gorgia.

1. PROTAGORA. Vse objektivno je za spoznavajočega navzoče le tako, da je izkušeno; to pomeni, da se mu v tem ali onem pojavnem načinu pokaže. Stvar izgleda enkrat tako, drugič drugače; vsak jo vidi tako, kot v danem momentu izkustva izgleda. Ob tem lahko izjavi le to, da dejansko *izgleda* tako, kot pač izgleda.

Bivajoče samo na sebi - bivajoče samo, rešeno vseh "izgledov", kot biva na sebi s samim seboj indentično, ni izkusljivo niti misljivo! Iz te osnovne misli lahko izhajata dve postavki:

a) da se je treba zadovoljiti le s subjektivnim pojavljanjem; označiti tako pojavljanje kot objektivno je nonsens;

b) da je potrebno vztrajati na bivajočem kot takem, toda o tem ne more noben subjekt nikoli ničesar gotovega vedeti.

2. GORGIA. Zastopa prvo postavko: vse, kar spoznam kot bivajoče, je moje spoznanje, je predstava mojega predstavljanja, misel mojega mišljenja. Nič se ne spremeni, če ovrednotim predstavljeno kot dejansko izkušeno ali kot fingirano. To v skrajni konsekvenci pomeni, da jaz nujno obstajam v okvirih svoje subjektivitete.

Vrednost sofistične skepse je v tem, da prvič postavi naivno samoumevnost vnaprej danega sveta pod vprašaj; da problematizira naivni objektivizem. S tem je objektiviteta prvič "transcendentalno" izprašana, tj. kot predmet možnega spoznanja in možne zavesti sploh. Prvič je objektiviteta raziskovana v odnosu s subjektiviteto. Prvič so izpostavljene transcendentalne funkcije subjektivitete in zavesti kot te, skozi katere imajo vsi mišljeni objekti kot taki za zavestni subjekt smisel in vsebino.

Ta "transcendentalni" impulz Sofistike pa v starem svetu ni bil teoretično izdelan. Razvoj "pozitivne" filozofije je vodil (kot smo videli) k specialnim znanostim, ki so

dosegale uspehe v dogmatičnem objektivizmu. Sama skeptična filozofija pa je ostala pri "negativni kritiki" in ni dojela resnosti problematike, ki je tu stopila na dan in terjala radikalno teoretsko razdelavo.

Sofistična skepsa je torej odigrala vlogo negativnega impulza, ki je v Antiki obrodil največje sadove v Platonovi "reakciji". Tu je bila prvič postavljena ideja filozofije kot stroge, racionalne znanosti v smislu absolutne utemeljenosti.

Zaradi zapadlosti racionalizma v dogmatično metafiziko in objektivizem pa skeptični impulz ni izgubil na aktualnosti. Tako poskuša Descartes na začetku novega veka v novem duhu uresničiti idejo prave racionalne filozofije z iskanjem radikalno zadnjih principielnih korenin. Skeptični subjektivizem je tu prvič uresničen kot resni subjektivizem, kot radikalno teroretsko gotov, absolutno upravičen subjektivizem - to pomeni začetek pozitivnega transcendentalnega subjektivizma; njegova uresničitvev pa naj bi šele pomenila radikalno premaganje skepticistične negativitete in destruktivnosti.

LITERATURA:

Husserl, Erste Philosophie 1923/24 (prevsem prvi del; Kritische Ideengeschichte, Husserliana Bd. VII.), Martinus Nijhoff, Haag, 1956.

Husserl, Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transcendente Phänomenologie, Husserliana Bd. VI., M. Nijhoff, Haag, 1962.

Hartmann N., Kleinere Schriften, Bd. II.: Abhandlungen zur Philosophie-Geschichte, Walter de Gruyter u. Co., Berlin, 1957.